

Η Θυσία της ακαδημαϊκής ελευθερίας στο βωμό της εξουσίας

*Μα στο παιδί δεν άρεσαν ποτέ τα παραμύθια
Τώρα, τα βράδια, κάθομαι και του μιλώ
Λέω το σκύλο σκύλο, το λύκο λύκο, το σκοτάδι σκοτάδι
Του δείχνω με το χέρι τους κακούς, του μαθαίνω
Ονόματα σαν προσευχές, του τραγουδώ τους νεκρούς μας.
Α, φτάνει πια! Πρέπει να λέμε την αλήθεια στα παιδιά.*

Μανόλης Αναγνωστάκης, από τη συλλογή *Ο Στόχος*

Έχουμε πλέον στα χέρια μας και διαβάσαμε τις αναφορές για το θέμα «Στέλιου Αλεξανδρόπουλου». Αυτή την ώρα έχουμε χρέος να μιλήσουμε νηφάλια, με μέτρο, αλλά πριν και πάνω από όλα αληθινά, αντικειμενικά και δίκαια. Δεν γράφω για να φωτίσω κάποιες άγνωστες πλευρές, ούτε έχω την πρόθεση να διατυπώσω κάποιο σχέδιο απόφασης. Άλλοι αρμοδιότεροι θα το πράξουν στο πλαίσιο της Συγκλήτου. Μ' ενδιαφέρουν όμως πρώτιστα τα ζητήματα που αναδείχθηκαν με τον τραγικό και άδικο χαμό του Στέλιου Αλεξανδρόπουλου. Οφείλουμε όλοι να σταθούμε στα βαθύτερα αίτια που προκάλεσαν την κρίση. Μείζον ζήτημα κατά τη γνώμη μου αποτελεί η επικράτηση κλίματος οριοθέτησης της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

«Η προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας που θεσπίζεται στο άρθρο 16 παρ. 1 και 5 του Συντάγματος είναι από τις πιο θετικές καινοτομίες του Συντάγματος του 1975» έγραψε σε ένα μνημειώδες κείμενο ο αιώνηστος Συνταγματολόγος Αριστόβουλος Μάνεσης (Περιοδικό «Ο Πολίτης», τεύχος 6, Νοέμβρης 1976). Αυτή την περίοδο που η ακαδημαϊκή κοινότητα στοχάζεται για το μέλλον και το χαρακτήρα του Πανεπιστημίου και για αλλαγές αναγκαίες για την πρόοδο και την αναβάθμισή του, θα ήταν χρήσιμο να αναβαπτισθεί σε αρχές που αποτελούν τα θεμέλια της ακαδημαϊκής ζωής. Νοιώθω την ανάγκη να αναγνώσω όσα ζήσαμε μέσα από το ιστορικό αυτό κείμενο ερμηνείας του άρθρου 16 του Συντάγματος, παραθέτοντας μακρά αποσπάσματα.

Το 1975 για πρώτη φορά στο ελληνικό Σύνταγμα κατοχυρώνεται η προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Τίθεται βέβαια ένα ερώτημα σχετικά με τα όρια της. Η απάντηση δίδεται από το ίδιο το Σύνταγμα: «Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.» Ιδού η ερμηνεία του Αριστόβουλου Μάνεση. «Η υπακοή εντοπίζεται σε εξωτερική συμπεριφορά, σύμφωνη με το Σύνταγμα, αντικειμενικά και εύκολα εξακριβώσιμη και ελεγκτή. Και απολύγει στην τήρηση του Συντάγματος κατά τρόπο αρνητικό, δηλαδή στη 'μη παράβασή' του. ... Με τη διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1, ο συντακτικός νομοθέτης *αρκείται* λοιπόν στην εξωτερική συμμόρφωση του συγκεκριμένου προσώπου προς τις επιταγές του Συντάγματος, αδιαφορώντας για τα εσωτερικά κίνητρά της».

Στην παράγραφο 6 του άρθρου 16 αναφέρεται: «Οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί», σε αντιδιαστολή με τους δημοσίους υπαλλήλους. «Το (νέο) Σύνταγμα, όταν ορίζει ότι ο ακαδημαϊκός δάσκαλος είναι δημόσιος λειτουργός ή πάντως ασκεί δημόσιο λειτουργήμα, θέλει αναμφισβήτητα να τονίσει ότι *δεν δεσμεύεται από ιεραρχικές διαταγές και οδηγίες*, και ως προς το *περιεχόμενο* και τη *μέθοδο* της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας» (Α. Μάνεσης, όπως παραπάνω).

Μετά από αυτό μπορούμε να φθάσουμε και στο θέμα της πειθαρχικής ευθύνης και να διαβάσουμε την εξήγηση που δίδει ο Α. Μάνεσης. «... ο περιορισμός της ακαδημαϊκής ελευθερίας, τον οποίο επιβάλλει το 'υπαλληλικό καθήκον' των διδασκόντων στα Α.Ε.Ι.,

είναι, με τη σειρά του, σχετικά περιορισμένος, αφού άλλωστε το καθήκον αυτό δεν ιδρύεται, στην προκειμένη περίπτωση, και από οδηγίες και διαταγές των ιεραρχικά 'προϊσταμένων', από τις οποίες οι ακαδημαϊκοί δάσκαλοι δεν δεσμεύονται». Ούτε δηλαδή ο Υπουργός, ούτε η διοίκηση του Πανεπιστημίου ή του Τμήματος, όπου υπηρετεί ο ακαδημαϊκός δάσκαλος, μπορούν να υπαγορεύσουν τη συμπεριφορά του σε ακαδημαϊκά θέματα, ούτε να τον διώξουν πειθαρχικά ως «αναξιοπρεπή» με βάση το όρια της αξιοπρέπειας που οι ίδιοι ορίζουν.

Αφήνω τελευταίο το ζήτημα του τρόπου με τον οποίο μπορεί να εκφράζει ένας καθηγητής πανεπιστημίου τις απόψεις του. «Τέλος υπάρχει μια άλλη πλευρά του θέματος: τις επιστημονικές γνώμες του ο ακαδημαϊκός δάσκαλος δεν περιορίζεται να τις εκφράζει μόνο στο πλαίσιο των Α.Ε.Ι., στους φοιτητές του. Ούτε, άλλωστε, ενδιαφέρουν μόνον αυτούς. ... Ο ακαδημαϊκός δάσκαλος δεν εκπληρώνει την αποστολή του όταν κλείνεται στους τέσσερις τοίχους του σπουδαστηρίου του. Έχει όχι μόνο δικαίωμα αλλά και υποχρέωση να ενημερώνει και να διαφωτίζει το λαό. ... Γίνεται όμως γενικά δεκτό ότι ο *τρόπος* με τον οποίο εκτίθενται οι επιστημονικές απόψεις και ειδικότερα η *μορφή* που παίρνουν, ακόμη και η λεκτική τους διατύπωση πρέπει αντικειμενικά να μαρτυρούν για τη νηφαλιότητα της επιστημονικής σκέψης και για τη σοβαρότητα και εντιμότητα της προσπάθειας για αναζήτηση και μετάδοση της γνώσης και της αλήθειας. Τούτο όμως είναι σχετικό και αμφισβητήσιμο πέρα από ένα ορισμένο σημείο. Γιατί το πολεμικό ύφος είναι, μερικές φορές δικαιολογημένο, ιδίως όταν πρόκειται για αντίκρουση προκλητικά σαθρών απόψεων» (Α. Μάνεσης, όπως παραπάνω).

Ο Στέλιος Αλεξανδρόπουλος παραπέμφθηκε στο Πειθαρχικό Συμβούλιο, λόγω του τρόπου που ο ίδιος επέλεξε να ασκήσει το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Έμεινε ως την τελευταία στιγμή της ζωής του πιστός στον όρκο που έδωσε «να φυλάττει υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους».

Αφού επομένως αυτή την περίοδο χρειάστηκε να επαναβεβαιώσουμε τη σημασία του άρθρου 16, ας μην ξεχνάμε ότι ο αγώνας για την υπεράσπισή του ξεκινά από την πιστή εφαρμογή του. Σε αυτό θα κριθούμε όλοι, φοιτητές και καθηγητές. Γιατί ειδικά εμείς, στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, περισσότερο από ποτέ, έχουμε χρέος να μιλήσουμε αληθινά και να συλλογισθούμε ελεύθερα, για να συλλογισθούμε καλά.

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Τμήματος
Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης
e-mail: tziritas@csd.uoc.gr